

УДК 342.21

Погребиська А. О., ад'юнкт кафедри
адміністративної діяльності НАВС

Проблемні питання щодо застосування превентивних поліцейських заходів

У статті проводиться дослідження теоретичних проблем застосування превентивних заходів працівниками поліції.

Ключові слова: превентивні поліцейські заходи, попередження, превенція, профілактичний характер.

В статье проводится исследование теоретических проблем применения превентивных мер работниками полиции.

Ключевые слова: превентивные полицейские меры, предупреждения, превенция, профилактический характер.

The article studies the theoretical problems of the application of preventive measures by police officers.

Key words: preventive police measures, prevention, prevention, preventive character.

Актуальність теми. Термін «превенція» не розповсюджений та не закріплений в українському законодавстві, однак широко використовується та застосовується вченими-кримінологами та теоретиками кримінального права. В англійській мові prevent означає «запобігати, охороняти, попереджати, не допускати, оберігати». Відповідно prevention - «запобігання, попередження». Слово «превенція» є іншомовним, і з етимологічної точки зору має латинське утворення. Саме тому з'ясування його значення слід розпочати з латині. Превенція – латинський слово твір. Prae – попереду, уперед, перед, бути раніше [1, с. 528]. Verto – повертати, обертати, звертати, перевертати, спрямовувати, бути зверненням кудись [1, с. 702]. Praevenio – випереджати, передчасно приходити. Praeverto (prae + verito) – ... випереджати, обганяти, перевершувати; попереджати, запобігати, заважати [1, с. 542]. З невеликими відмінностями слово превенція тлумачиться в сучасному словнику іншомовних слів. Пре... (лат. prae – попереду) – префікс, що означає передування. Превенція (лат. praeventio < praevenio – попереджую) – спеціальне запобігання. Превентивний (лат. praeventivus) – запобіжний; той, що випереджає дії суперника [2, с. 556]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» превенція розглядається як запобігання злочинам [3, с. 919]. В аналогічному тлумачному словнику української мови слово превентивний трактується як попередження чогось, або запобігання чомусь [4, с. 552].

Виклад основного матеріалу. Змістом поняття «превенція» є одна суттєва ознака – «перед», тобто будь-яка дія чи подія повинна передувати іншій, вона повинна випереджувати очікувані наслідки інших дій або подій. Сполучення з «перед» виражають часові відношення та уживаються для позначення: 1) випередження в чому-небудь; 2) для позначення того, що відбувається на передодні настання чогонбудь; 3) що відбувається на передодні чи їх-небудь дій [4, с. 722]. Обсяг поняття «превенція» можливо розглядати як складову випереджальних дій, які спрямовані на недопущення настання небажаних наслідків.

Термін «превенція» у праві використовується для визначення системи заходів, спрямованих на попередження правопорушень. Превенція - це: 1) сукупність заходів, що сприяють усуненню причин для здійснення правопорушень; 2) дія кримінального покарання в боротьбі із кримінальними правопорушеннями.

Тривалий час існувала думка про те, що термін «превенція» не може застосовуватися до адміністративних відносин, оскільки носить яскраво виражений кримінально-правовий характер. Дозволимо собі не погодитися з даним твердженням.

Адміністративне покарання має на меті попередження (превенція), яка в більшій мірі характерна для адміністративно-попереджувальних заходів. Дана правова ситуація цілком допустима з погляду ступеню визначеності та реальності постановки самої мети. Цілями адміністративного покарання є: попередження здійснення нових правопорушень як правопорушниками (приватна превенція), так і іншими особами (загальна превенція).

Необхідність боротьби з адміністративними правопорушеннями в різних сферах обумовлює актуальність глибокого і всебічного дослідження широкого кола питань, пов'язаних із діяльністю поліції щодо застосування превентивних заходів. Визначення сутності та особливостей превентивних заходів, які застосовуються поліцією, їх значення, мети та проблем застосування має не тільки теоретичне, а й велике практичне значення.

Метою статті є з'ясування сутності превентивних поліцейських заходів. Комплекс теоретичних та практичних проблем використання превентивних заходів та заходів примусу, які застосовуються поліцією (міліцією), був предметом дослідження багатьох авторів: О. М. Бандурки, Д. М. Бахраха, Є. О. Безсмертного, Г. П. Бондаренка, І. О. Галагана, Є. В. Додіна, Л. В. Ковалю, Ю. М. Козлова, О. П. Коренева, О. Є. Луньова, А. Т. Комзюка, О. П. Шергіна, О. М. Якуби тощо. Їх праці допомогли сформувати наукову базу в дослідженні заходів, які застосовуються працівниками поліції для припинення адміністративних правопорушень.

У теорії адміністративного права під заходами адміністративного попередження або адміністративного запобігання розуміються дії повноважних органів або посадових осіб, спрямовані на примусове забезпечення виконання громадянами обов'язків перед суспільством, забезпечення суспільної безпеки і громадського порядку, недопущення і боротьбу зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями та ліквідацію їх наслідків [5].

Такі заходи досить численні та різноманітні. Переважно за своєю природою вони належать до заходів безпосередньо адміністративного примусу, а отже, не є заходами адміністративної чи будь-якої іншої відповідальності. Застосування адміністративних заходів попередження у неможливе або хоча б уповільнює роз виток правопорушної поведінки в напрямі до правопорушення.

Висловлюючи думку, що превентивні заходи посідають чи не найважливіше місце в діяльності управлінських структур, А. Т. Комзюк зазначає, що вони передбачають у встановлених законом випадках застосування обмежень до громадян та організацій, і саме в цьому виявляється їх примусовий характер, хоча правопорушення при цьому відсутні.

Найбільш повно свого часу сутність превентивних заходів дослідив Ю.С. Рябов. Він визначає ці заходи як вказівки, що містяться в диспозиціях норм адміністративного права, реалізація яких здійснюється в примусовому порядку суворо на законних підставах уповноваженими органами держави (їх представниками) в разі настання певних обставин з метою попередження правопорушень і забезпечення громадської безпеки [6]. Однак, і з цим визначенням не можна повністю погодитися. Тут доречно згадати позицію Д.М. Бахраха, який заперечує існування превентивних заходів, які він зараховує до заборон, норм права, оскільки їх ніби-то звернено не до окремої особи, а до всіх (або багатьох) громадян, загальні ж заборони не викликають конкретних правовідносин, а поза конкретних правовідносин не може бути примусу [7]. Справді, примусові заходи застосовуються за допомогою індивідуальних актів застосування норм права, таке застосування можливе тільки в рамках конкретних правовідносин.

В прийнятому Верховною радою України 02.07.2015 Законі України «Про Національну поліцію» наведено вичерпний перелік превентивних поліцейських заходів. Зокрема ст. 31 даного Закону зазначає

1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога покинути місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог до звільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засоби фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання вимог обмежень, установлених законом стосовно осіб, що перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування [8].

Чи не найважливішою властивістю превентивних поліцейських заходів є їх профілактичний, попереджувальний характер, який відображено вже в самій назві цих заходів. Сутність превентивного впливу запобіжних заходів, як справедливо зазначається в літературі, полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні, а по-друге, в усуненні причин, що сприяють вчиненню правопорушень, і створенні умов, які виключають протиправну поведінку [9]. Слід також додати, що застосуванням превентивних заходів в ряді випадків забезпечується виявлення правопорушень, завдяки чому також здійснюється профілактичний вплив.

Превентивні поліцейські заходи мають на меті не дозволити скоїтися протиправному вчинку, вони застосовуються, коли правопорушення тільки передбачається. Превентивні поліцейські заходи призначені для того, щоб припинити протиправний вчинок, не дозволити йому розвинути, мінімізувати збитки. Вони застосовуються коли вчинок вже почав здійснюватися. Заходи відповідальності за порушення нормативно-правових положень застосовуються, коли встановлений склад протиправного вчинку, коли вчинок є правопорушенням.

Адміністративно-попереджувальні заходи не пов'язані із вчиненням правопорушень, їх використання допускається за відсутності останніх. Причому, це єдина група заходів державного примусу, фактичну підставу застосування яких не становить правопорушення. Вони їм запобігають, відвертають їх вчинення, тоді як застосування інших примусових заходів спрямовано проти винних у вчиненні правопорушень.

Превентивні поліцейські заходи є засобами примусового впливу на різних осіб. Як цілком обгрунтовано вважає більшість авторів, незважаючи на яскраво виражений профілактичний характер, подібні заходи здійснюються в примусовому порядку, тобто в процесі односторонньої реалізації владних повноважень і тому безпідставними є спроби вважати їх заходами, позбавленими елементів адміністративного примусу [10].

Застосування превентивних поліцейських заходів працівниками поліції пов'язане з виконанням ними специфічних обов'язків профілактичного характеру, і саме ця

обставина відрізняє зазначені заходи від заходів примусу. Загроза суспільним і особистим відносинам, завдання їм шкоди, як справедливо зазначають Л.Л.Попов і О.П. Шергін, можуть виникнути не тільки внаслідок правопорушення, але і як перспектива завдання шкоди цим інтересам в результаті стихійного лиха, дій психічно хворих осіб і т. ін. Держава змушена тоді вдаватися до застосування примусових заходів щодо осіб, невинуватих у порушенні норм права; компетентні органи у встановлених законом випадках обмежують їх права[11].

Застосовуючи превентивні заходи, працівники поліції створюють тим самим необхідні умови для неухильного додержання законів, виявлення і припинення різних правопорушень, відвертають можливі посягання на суспільні відносини, які охороняються правом. Здійснений аналіз поглядів і позицій, які стосуються превентивних заходів, дозволяє зробити висновок про об'єктивну необхідність виділення цих заходів як самостійного виду адміністративного примусу.

Але в той же час, необхідно також відмітити, що є ряд спірних питань саме щодо попереджувального характеру всіх поліцейських заходів передбачених ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію». Так п. 7 даної статті зазначає, що Національна поліція може застосовувати такі превентивні заходи: ...7) проникнення до житла чи іншого володіння особи. На нашу думку, даний захід не носить превентивний характер, оскільки таке активне втручання у приватну власність є заходом реагування. Вважаємо за доцільне видалити даний пункт з переліку превентивних заходів.

Ефективність застосування працівниками поліції превентивних заходів визначається, перш за все, ступенем досягнення мети, яку має той чи інший захід. Значення заходів, про які йдеться, саме і полягає в меті, яку вони переслідують. Перш за все, і це головне, ці заходи покликані попереджати, відвертати правопорушення. Варто, однак, зазначити, що профілактична мета властива всім видам адміністративного та іншого примусу. Але інші, крім превентивних, заходи цю мету досягають ніби побіжно, поряд із своєю власною метою [12]. Для заходів, що розглядаються, профілактика правопорушень, навпаки, основна мета, а всі інші — додаткові, побічні. Такою додатковою метою превентивних поліцейських заходів можна вважати забезпечення громадського порядку і громадської безпеки за надзвичайних обставин, але і в цих випадках більш конкретною метою є недопущення вчинення правопорушень. Нарешті, використанням превентивних заходів досить часто забезпечуються застосування інших заходів примусу.

Висновок. Таким чином, превентивні заходи, які застосовуються працівниками поліції, характеризуються різними властивостями, переслідують різну мету, мають різний характер впливу та підстави чи умови застосування. Кожен із них має свою специфіку використання в правоохоронній діяльності поліції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Латинско-русский словарь / Составил А. М. Малинин. — М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1961. — 764 с.
2. Сучасний словник іншомовних слів / Уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. — К. : Довіра, 2006. — 789 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
4. Тлумачний словник сучасної української мови / Укладачі Л. П. Коврига, Т. В. Ковальова, В. Д. Пономаренко. / За ред. доктора філолог. наук, проф. В. С. Калашника. — Харків : Белкар-книга, 2005. — 800 с.
5. Адміністративне право України : підруч. для юридичних вузів та факультетів / Ю. П. Битяк, В. В. Бо-

- гуцький, В. М. Парашук[та ін.] ; за ред.Ю.П.Битяка. — Х.:Право, 2000. — С. 152.
6. Рябов Ю.С. Административно-предупредительные меры: Теоретические вопросы. — Пермь, 1974. — С. 45.
7. Бахрах Д.Н. Административная ответственность. - Пермь, 1966. — С. 13.
8. Закон України «Про Національну поліцію» Електронний ресурс: [Режим доступу]:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
9. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. — С. 198.
10. Ардавов М.М. Эффективность административно-правовых средств принуждения, применяемых милицией. — С. 37.
11. Попов Л.Л., Шергин А.П. Управление, гражданин, ответственность. - Л., 1975. - С.28.
12. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2002. - 408 арк.

УДК 321.31

Карпенко Є. М., начальник відділу Управління міжнародних зв'язків МВС України, к.ю.н.

Удосконалення стратегічних і тактичних форм та методів віктимологічного запобігання злочинам в Україні в сучасний період

У статті розглядається комплекс теоретичних та практичних питань сучасного стану формування та реалізації стратегії й тактики віктимологічного запобігання правопорушенням в Україні. На основі узагальнення зарубіжного досвіду, автором виділено головні напрями віктимологічного запобігання в Україні, а також питання організації та здійснення кримінологічного впливу на злочинність на індивідуальному рівні.

Ключові слова: злочин, заходи віктимологічного запобігання, зарубіжний досвід, віктимологічна профілактика.

В статье рассматривается комплекс теоретических и практических вопросов современного состояния формирования и реализации стратегии и тактики виктимологического предотвращения правонарушений в Украине. На основе обобщения зарубежного опыта, автором выделены основные направления виктимологического предотвращения в Украине, а также вопросы организации и осуществления криминологического воздействия на преступность на индивидуальном уровне.

Ключевые слова: преступление, меры виктимологического предотвращения, зарубежный опыт, виктимологическая профилактика.

In the article the complex theoretical and practical issues of modern state formation and implementation of strategies and tactics victimological prevent violations in Ukraine. On the basis of generalization of foreign experience by the author highlighted the main directions vitymolochnoho prevention in Ukraine, as well as the organization and implementation of criminological impact on criminality at the individual level.

Keywords: crime prevention measures vitkymolohichnoho, international experience, victimological prevention.

Актуальність теми. Як свідчить зарубіжний досвід, за останні тридцять — сорок років у країнах Західної Європи і Північної Америки під впливом ідей провідних учених-віктимологів і різних суспільних діячів сформувалася складна багатосуб'єктна система управління соціальними процесами віктимізації як населення загалом, так й окремих соціальних груп. Ця система є комплексом практичних заходів з перетво-